

ADATTÁR.

Az «Effectus amoris».

Bibliográfusaink nagyon jól tudják, hogy több olyan régi nyomtatványunk van, melynek egy teljes példánya sincs, de viszont több csonka példányból egy teljes példányt egybe lehetne állítani. Ilyen esetekben az illető könyvtárak igazgatóságaira háramlanék a feladat, hogy példányaikat cinkografiai hasonmással vagy legalább betűhű kézirati másolattal kiegészítsék. Mert az mégis csak szomorú, hogy a ki a *verses* «Fortunatus»-t akarja használni, egyik felét a budapesti RÁDAY-könyvtárban, másikat a marosvásárhelyi TELEKI-könyvtárban kaphatja meg. Úgyis lehetne a bajon segíteni, hogy az ilyeneket hamarosan kiadnók. Így állította össze két példányból SZILÁDY Áron az «Icon vicissitudinis vitae humanae» c. históriás éneket s közölte az Irodalom-tört. Közl. 1893. 79—87. l. (V. ö. U. o. 1903. 374—7. l.)

Ilyen az «*Effectus amoris. Αχ στερελεμνεκ ερειε*» cz. széphistoria is, melyet alább közlünk, melyet sajnos, a két csonka példányból sem lehet teljesen kiegészíteni. Az egyik töredék (B₁ és B₄ ívjelzésű 2 levél) TOLDY Ferenc könyvtárából a M. Tud. Akadémia könyvtárába került s ezt írta le SZABÓ K. a RMK. I. 367. sz. a., megjegyezvén, hogy szerzőjét kibásan nevezte el TOLDY *csegei névtelennek*, mivel az saját szavai szerint az erdélyi *Czegén* volt iskolamester. A mű másik, terjedelmesebb részét (A₁ A₃ [1/2 töredék] A₄ [1/2 töredék] B₁ B₃ B₄ = 4 egész és 2 töredéklevél) FRAKNÓI Vilmos a M. Nemz. Múzeum egy könyvtáblájából áztatta ki (M. Könyvszemle 1878. 257., 265. l.) s ugyanott a 284—9. lapokon mutatványt is közölt belőle. Az egész fennmaradt szöveg a két csonka példányból összeállítva, itt jelenik meg először. A mű szerzőjének nevét nem ismerjük, lehet, hogy a versfőkben megnevezte magát, de a töredékes versek fejéből (SRCKKKHAE.... EEAL.... VIAMMZ SAMVSI.... SNZMMZ. VMHASEEAMES.... AZHOMZEVTEVMMITAAD NEOMEA) ma már nem lehet nevét kiolvasni.

A mű végén említi, hogy «Deakból fordita magyar enekben»: ha nem emlitené is, meg tudnánk ezt állapítani pl. abból, hogy Hystaspes-ről (DALECHAMPIUSnál: Hispaspes, KAIBEL kiadásában Ἰσπασπης) és Zariad-

resről azt mondja, hogy «fiai ezek Adonidesnek, Venus Iften aßBontul Bûletetek» t. i. ezt a latin mondatot: «ut ex Venere Adonide procreatos incolae dicerent» fordította így, nem tudván, hogy Adonide-nek Adonis a nominativusa. A görögben: περι ὧν (t. i. Hystaspesről és Zariadresről) λέγουσιν οἱ ἐπιχώριοι ὅτι ἐξ Ἀφροδίτης καὶ Ἀδώνιδος ἐγεννήθησαν. (Ed. KAIBEL. Vol. III. p. 267.) Ha a görög Ἀδώνιδος genitivust látja, aligha jut Adonides nominativus eszébe. Forrását a mű czímlapján és elején nevezi meg Athenaiosnak «Bölcszek vaczoraia» azaz «Δειπνοσοφισταί» c. művében.

Hogy a szöveg összefüggését világosan láthassuk, idemellékelem a DALECHAMPIUS Jakab latin fordítását az 1583-iki lyoni kiadásból (lib. XIII. pag. 428. V. ö. Ed. KAIBEL. Vol. III. Lipsiae 1890. p. 267—9.):

«Porro autem mirandum non est auditione tantum quosdam amore captos fuisse, quandoquidem Chares Mitylenaeus, libro decimo historiarum Alexandri, prodidit, nonnullis quosdam amatos fuisse nusquam antea conspectos, quorum species tantum in somnis obversata fuisset. Hispaspae natu minor, inquit, frater erat Zariadres: ambo tam insignis pulchritudinis, ut ex Venere et Adonide procreatos incolae dicerent. Dominabatur Hispaspes in Media et eo tractu qui Mediae subiectus est: Zariadres vero in ea regione quae est supra Caspiae portas adusque Tanaim. In aliis provinciis, quae ultra Tanaim iacent, regnabat Omartis. Huius filiae, cuius nomen fuit Odatis, historiis proditum est, Zariadrae imaginem dormienti apparuisse, illiusque, ea visa, correptam amore fuisse: idem accidisse Zariadrae, qui statim amore erga illam accensus est. Cum ergo perseveraret mutuus ille amor visis nocturnis conciliatus, essetque omnium Asiae foeminarum Odatis pulcherrima, et Zariadres oppidoquam formosus, ad Omarten ille misit, nuptiarum earum cupidissimus, qui uxorem sibi poscerent. Renuit Omartes, quod filiis careret et apud quendam ex familiaribus collocare decrevisset. Haud ita multo post convocatis regni optimatibus, amicis et cognatis, illam nubere voluit et non tamen cui prius uxorem daturus esset indicavit. Ergo cum ferveret temulentia, ad epulum accita Odatide, convivis auscultantibus, et tacitis, Nos, inquit, Odati, nuptias tuas nunc facimus. Omnes tu circumspice et contemplator, auream phialam vino plenam sume et ei trade quem tibi maritum optas: illius esse coniugem te proclamabimus. Patri obsequens omnes ille contuebatur et flens circumibat, sumimopere Zariadren videre cupiens, etenim literis illi significaverat celebratas iri nuptias. Castrametatus tum ille fuerat ad Tanais ripas. Caeterum hoc ut rescivit, clam exercitu, auriga solo comite, fluvium traiecit et noctu cum civitatem pertransisset, magna celeritate curru circiter octingenta stadia permensus prope vicum accessit in quo fiebant nuptiae: ibi certo quodam loco relictis curru et auriga, stolam Scythicam indutus processit et aulam regiam ingressus, Odatide conspecta, quae ante poculorum abacum lacrymabunda stans cunctantius phialam miscebat, ut prope illam constitit, adsum, inquit, tibi Odati, sicut mandasti. Ea vero cum animadverteret peregrinum esse virum, egregia forma, ei similem quem noctu viderat, gaudio exultans, phialem in manum dat. Accipit

ille, raptamque Odatin in currum perduxit et aufugit. Conticuere famuli et ancillae amoris consciae, imperanteque patre ut revocarent, nescire se quo abiisset responderunt. Barbari, qui Asiam habitant, hunc amorem saepe commemorant et dignissimum esse putant, quem obnixè imitentur, ideoque fabulam hanc in templis et regiarum atriis pingunt, atque etiam privatis aedibus: primores autem gratas suas Odatidas vocari gaudent.»

[A^a:]

EFFECTVS AMOR[IS.] | Az Szerellemnek ereie. | *ACHENEVS BOL* [!] *MACIAR* [!] *R*[ITH-] | musba Berzетенek, Atiaknak, Aniaknak tanufago[k-] | ra, Mense Iulio. Anno Domini. | 1587. | Ad Melodiam [Ovidius irja] Parifnak dolgat &c. | [Vignette.]

ARGVMENTVM.

*ODatim ropuit Zariadres ipse puellam,
Illa ubi per somnum cepit amare virum.
Cui pater uxorem sociam de iure negavit,
Quam cupiere omnes, forte sua vnus habet.*

LOCVS COMMVNIS.

*CONnubio dignam natam, propriamque parentes
Hec cuiucunque volet nubere sponte ferant.*

[Vignette.]

DEBRECENBE. | — | ANNO DOMINI, 1588. | Sok Be ||

[A^b]

[Sok Bep H]istoriat immaron irtak,
[S]zerelemrül Magiara fordítottak,
Bölcz Poétak irafabol ki adtak,
De meg errül tudom hogi nem Boltak.
[Regi (?) m]jeg lőt dolgot en elő
hozok,
[Görö]g orfagban lőt dolgot beBellek,
[Egi] mas Beretökrül eneket mondok,
[Kivel] bus Biuöket en vigaBtalok.
[C]hares Mitylanæus Historicus,
... irafi közt iria egi köniueben,
[Kit] Athenæus be hoz irafaban,
[Bö]lczek vaczoraiaual kit irt abban.
[K]erem az halgatokat meg halgaffak,
[Sz]erelemnek nagí ereiet czüdalliak;
[Kih]ez hafonlot nem fokat hallottak,
[Kit] immaron rendel en elő hozok.
[K]et attiafi nagí Afiaban vala,
[Hy]ltafpes, Zariadres neuk vala,
[Mi]nd az kettö Bep iffü legeni vala,

[Za]riadres kiffeb mafiknal vala.
[K]jkrül az idegen orfagbeliek,
[Po]gani modra aßt foknak [b]e[Bel-
]jettek,
[Ho]gi fiaí ezek Adonidefnek
[Ve]nus Isten aßBontul Bületetek.
[H]yftafpes Medianak alfo reßet,
[Bir]ia vgi mint feidelem orfagat,
[Za]riadres Caspium tenger felet,
[Mi]ndaz Tanais vizig biria földet.
Az Tanais vizen tül az kik laknak,
... atonufoknak kiket ot hinak,
... on Meßemben kik lakoznak,
[Ho]martes vala neue kiralioknak.
[E]nnek [B]ep leania Odatis vala
... Binten ell ado koraban vala.
(Az A₂ levél hiányzik.) Mert ||
A₃: (Ez oldalból 20 sor hiányzik.)
— — — — —
— — — — —

¹ A zárójelbe tett betük az eredetiben kiszakadva.

— — — — — — — — — —	Hamar iőne n — — — — —
Jol eőbedbe — — — — — ket,	Zariadres T — — — — —
Ne itellied paraőbt — — ezeket,	Taborban Ballit — — — — —
Nagi vraknak tartzad vtannam őket.	Homanes hires — — — — —
Ezek között l[eg] inkab az kit őerecz,	Alatomban keőit — — — — —
Es őivedben m[afna] inkab te keduelsz,	Senki azt nem — — — — —
Annak adlak felefeğől tegedet	Titkon mene cza — — — — —
Nem adlak mas orőbagban en tegedet.	Giors louan io foli — — — — —
Ennek bizonifagara ezt [a]z pohart,	Eiel iuta az varasb — — — — —
Tar hazambol ki hozot arani kőpat,	Azon eiel niolc — — — — —
Tőlcz meg borral niőiczad annak kit	El mene nagi gior — — — — —
őerecz,	Nem feleite Odati — — — — —
Es kinek felefege lenni akarsz.	Mert ez' czelekd — — — — —
Annak felefege te hiuataatol,	Mikor azert im — — — — —
Es en tőllem meg aiőndekoztatol,	Kőzel voana az m — — — — —
Minden ioual kazdagfaggal lattatol,	Es kőzelgetne Kir ... — — — — —
Vilagi giőniőrőfegben tartatol.	Siet vala menni őe — — — — —
	Varas keritesen — — — — —
	Latod
A ₃ : (Ez oldalból mintegy 20 sor	Mind koezifauat [tgy] e — — — — —
hiányzik.)	Egi bizonios helie — — — — —
— — — — — — — — — —	Kit ő iol tud es ige — — — — —
— — — — — — — — — —	Szitiay ruhában — — — — —
— — — — — — — — — —	Hogi vduar nepe — — — — —
— — — — — — — — — —	Es fenkitől ő meg — — — — —
... ra[d]..... nekedis őolgalna...	Ieln [l] letet az Varas — — — — —
Vrad ki lezen mond teged tarfanak,	Iuta kinten azo — — — — —
Te vizontag mongiad őtet vradnak,	Hul lakoznak val — — — — —
Mint az galamb eőedezik tarfanak,	Menieğzős haz h — — — — —
Nem kőlőmben te is az te vradnak.	Hogi csak leheffen — — — — —
Iften meg algia ti hazaffagtokat,	Ba :
Minden ioual zereti hazatokat,	Kin mind kettenm[a]gokban viga-
Szep fiakkal laniokkal titeket,	danak
Meg ald, es őeret ha felitek őtet.	Ziuekben Iftennek halat [a]ddanak.
Azert laffad iari el abban mit mondok,	Szepnek itele Odati ez I fiat,
Tőlcz meg az pohart io borral te annak,	Vraknal Vrfiaknal őeretőiet,
Ezek között kit őerecz aggiad annak,	Kik aőtalnal őlnek vala nagi rendet
Mert annak felefeğől teged adlak.	Ennek azert magát ada, es kezet.
Mikoron rendel azokat őemlelne,	Noha ezek frisen őitőztek vala,
Es nagi gonoz keduel őket el nezne,	Biborban es barfoniban iarnak vala,
	Granat, scarlat, kamoka raitok vala,
	Orczaiok M[alo]őatul piros vala.
[A ₄]: Azt ő — — — — —	Zariadres penig ruhatlan vala,
Zariadre — — — — —	Kőz ruhában mert csak oda ment vala,
Mert ez — — — — —	De megis nekie az teczet vala.
Zariadres h — — — — —	Kit ő mingiart meg bizonitot vala.
Attia akaratt — — — — —	

Mert az tóltót pohart ottan ragada,
Zariadres Beretőienek ada,
Alatomban amaz ottan meg iuta,
Az Pohart ingien meg fem mutata.

Mingiaraft onnan ketten ki iőuenek,
Kit minniaianis ezekbe nem vőnek,
Mert űk az italhoz elegiedenek,
Az ifiakis az tancznak eredenek.

Zariadres Odatist ell ragada,
El'ragaduan az koczihoz iktata,
Velle egieteniben elis Balada,
Nagi bekeuel az Taborban be iuta.

— — — aborban kerefik vala,
— — — m tud . . . k kerdezik vala
Kin e — — — dalkoznak vala,
Hogi — — — l veftetek valna.

V — — — m bankodnak vala,
Az — — — rt hadnagi nélkül mar vala,
R — — — fel ronhattanak vala,
— — — ninczen medgiőnk kiáltiak vala,
Mint feie veftet nep kialtia vala,
B^b:

— — az V[r giakran k—dik]²[v]ala,
— — Tanacz Vraka[t iŕgattiak vala,]
— — a rekentettek [jeztik vala.]

Hirek lőn benne hogi [Vrok meg
iutot,]

Vele egietemben Œep leant [hozot,]
HaŒaffagra kit az előt el Œant volt,
AŒŒonioknak kit űk nem efmertek volt.

Azon kőzben Homartes paranczolia,
Odatift hinak erőffen meg hagia,
Ne trefalna neki igen meg hagia,
Mert ideie volna Pohart meg adna.

Szolgak Bolgalo leaniok ezt tuduan,
Nagi Œerelmeket egi mafhoz eŒmeruen,
Nagi ereiet Berelemnek iol ertuen,
TiŒteŒegeketis iol meg gondoluan.

Egi Œoual feienkent igi felelenek,
Szerelmes Vram bizoni mi nem tugiuk,
Houa lőt el, es houa ment nem lattuk,
Sohul ninczen mert mi meg nem
talalliuk.

Ekeppen lőn ezeknek ű tanaczok,
Hogi veghez menne minden io Œan-
dekok,

Nem alhatnak ellenek Emberek,
Mert ig vegeztek volt az Iftenek.

Az meniegzőt ekeppen el vegeztek,
Nőtelen meniegzőben vigadanak,
Leani nélkül hazokhoz indulanak,
Buczu vetlen eggienkent el oŒlanak.

Mene Zariadres ű vduaraban,
Mindén feregenel lako helieben,
HyftapeŒhez be tere ű vtaban,
Mint Œerelmes Battianak ioŒagaban.

Ezen kűl nagi Œok Œő Œő Vrakhoz,
Be tere haza menteben azokhoz,
Vgi mint neki Œerelmes Baratihoz,
Ezek — — be fogadak hazokhoz.

Sőt ||

[B₂ levél hiányzik.]

B₃²: [Egi]mas egeŒeŒeert az nagi italt,
[Jo Bere]nczeiekert az erős italt,
Bor buzaert, bekefeŒert az duŒkat,

Azon kőzben az Nap az ő dolgaban,
Jarton el iar neki hagiót tiŒtiben,
Az io eŒue el iőue nagi varafban,
Vendég kezde oŒlani az varafban.

Zariadres Odatiffal niugouek,
Hűtőket volta keppen meg tőkellek,
Egi mafnak adot kezeket be tőltek,
Fogadafokat ekkeppen meg allak.

Hogi Œeretnek egimaf[t] ezzel ielen-
tek.

Eggik az mafik őleben el aluek,
Venus Iften aŒŒonnak áldoz[a]lnak,
Kertbeli Œep roŒakat Œagatanak.

Odatis kerteben ket feier alma,
Kerte felet eŒmet ket piros alma,
Dragalatos vala Venus illattia,
Ezeket őrzőte megis tartotta,

MoŒtan ZariadreŒnek aianlotta,
Sőt ő magaua is Œabadda hatta,
Mert velle el iotet ezert nem Banta,
Œzep voltaert ZariadreŒt kiuanta.

¹ Egy másik töredéklapon csak az itt kővér betűkkel szedett szőtőredékek maradtak fent.

² Itt és a következő négy sorban a zárójelbe tett szavak át vannak ragasztva.

Zariadres am az kett feier almat,
Fogdofni keßde neki mint saiatiat,
Czokolni, es harapni az piroffat,
Ilien iokkal tólte el az eczakat.

Ezt az Berelmet egész Afiaiban.
Minden paraßt tuggia ot az orßagban,
Ki bizoni meltois elő hozafban,
Attiaknak aniaknak pelda adafban.

Vgian ezen hiftoriat Bent helien,
Ki Boktak irni Kirali Palotaian,
Sõt meg kőz embernekis haza falan,
EBt mindennek emlekezetre aduan. ||
[Bß]:

Touab immar en elő nem mehettek,
Ez hiftoriaban többet nem irok
Mert rolla iraft touab nem talalok,
Egi nehani verfet tanofagul mondok ;

Ebből immar minden Ember tanolhat,
Meg lőt dolgot peldaiul elő vehet,
Attiak aniak, Fernek(!)ő leanioka[t,]
Kit Beretnek, annak aggiak azokat.

Vagion nekünk erről Bantalan peldank,
Hogi valakik egi maft igi meg Bereteek,
[A]z vtannis egi maßhoz azok estek.
[Jol]lehet Attiok annioK nem ve[ge]ztek.

Mit czelekedett Cymon Cypseuffal
El ragada leniat(!) iffigeniat,
Erőßakkal el vőue Beretőet,

Egi meniegßő nep ellen Bep matkaiat.
Mint iara Diomedes Attia miatt,
Nem hagia elvenni varga leniat,
Vizbe vgrek ű az leaniert,
Mind ketten meg halanak igi egi masert.

Iftennek is, tőruenie ellen vagion,
Egi mas Beretőket hogi el valaßßon,
Ember, kiket Isten egiben Berzet,
Afo, kapa, kit egi maftul valaßthat.

Tőb peldakat nem Bükseg erre hozni,
Kinek nem tők az agia mert iol erti,
Minden napi paldabol(!) által lattia,
Keduetlen haßaffag mit hozzon tuggia.

FINIS.

[Vignetta : u. a. virágdísz, mint a címlapon.]

[Bß]: üres lap.

Az vtannis mert űk foha beke uel
Eggiüt nem lakhatnak czendeß elmcuel,
Egi maft nem Beretik nagi Beretettel,
Cziak iai veßek vagyon nekik hazoknal.

Atkozzak magokat, es Båleiket.
[Ho]giferhez(!)nem adtak azoknak őket, ||
Kik-

[Bß]: Kiknek űk Berettek Bep termeteket,
Es kiknek akartak adni hütőket.

De hogi immar ezekben veget veffek,
Tőb tanusagot en erre nem hozok,
Hanem csak negi verfet ez vegre
mondok,

Sommaia ez iol rea halgaffatok.

Nem tudomEgh alat mi lehet nagiob,
Sjerelemnél es mi lehet erőßeb,
Dolgok kőzzül ez mindennel nehezeb,
Ezen kűl eggiet mondnak ki nagiob.

Ez mi legien nem mondom en fen-
kinek,

Mert pelda beßed lehet ez mindennek,
Azok tuggiak csak az kik meg probaltak,
Ezek kűl azokis kik el hittek.

Oldalmazßon Isten ettől tegedet,
Ki meg nem koftoltad Venus iatekat,
Nem erzeted Cupido merges nilat,
Addig őrizzed magad mig meg nem latt.

Mert ha egzer teged iatekban eithet.
Es nilaval Cupido meliben lőhet,
Ketfeg leßen az vtan te eleted,
Az előbbi vadra (Igy) vißBa terted.

Ez hiftoriat ki Berße veefekben, (!)
Deakbol fordita Magiar enekben,
Egi Iffiu Scolai Mesterfegeben,
Ezeket enekle egi io kedueben.

Az ezer őt Bazban es niolczuau (!)
hetben,

Niarba az [he] Bent Iakabnak hauaban,
[Erdelinek hires neu]es io főldeben
[Czegeben az holdos]¹ Tonak fekteben.

Közli: DÉZSI LAJOS.

¹ E három utolsó sorban a kiszakadt részek az Akad. példányból vannak kiegészítve.